

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДЕКОРАТИВНИХ КОМПОЗИЦІЙ У ВОДОЙМАХ ДЕНДРОПАРКУ “СОФІЇВКА”

В.М. ГОЛУБ

Уманський державний педагогічний університет ім. П. Тичини
Україна, 20300 Умань, вул. Садова, 2

Розглянуто принципи формування декоративних композицій макрофітів у водоймах дендрологічного парку “Софіївка” НАН України. Висвітлено критерії оцінки декоративності видів, перспективних для озеленення.

Формуванню декоративних композицій у водоймах досі приділялося мало уваги, що зумовлено фізичними труднощами їх реального створення та браком науково-практичних розробок. Більшу увагу приділяють спорудженню водойм як елементів ландшафтів [2–8].

Серед наукових праць з цієї теми виділяється дослідження болгарських учених П. Добрева і Х. Кочева [9], де наведено оцінку декоративності видів водних макрофітів на основі їх розвитку, біологічних, морфологічних (висота рослин, їх загальний вигляд, забарвлення листків та квіток) і ценотичних особливостей. Планування композиційних груп водних макрофітів пропонується здійснювати на боці таких показників: висота точки огляду композиції; кількість планів, які відкриваються з місця огляду; кількість основних елементів композиції; масштабне співвідношення елементів у композиції; просторове розміщення елементів композиції.

Зазначені показники задовольняють теоретичним потребам планування декоративних композиційних груп, але комплекс критеріїв оцінювання декоративних властивостей водних макрофітів неповний, оскільки до

його складу не увійшли декоративні особливості видів, зокрема, тривалість і масовість цвітіння, габітус рослин, загальна декоративність виду до і після цвітіння та вимоги до умов місцезростань як непрямої показник, що характеризує потенційну можливість видів зростати в різних місцях.

Формування декоративних композицій у водоймах різного призначення і походження можна здійснювати за розробленими нами принципами:

- доцільна достатність видів у композиції;
- економічна доцільність композиції;
- природність рослинних угруповань;
- стійкість новостворених композицій до антропогенного впливу;
- відновлюваність біогруп у запланованому обсязі;
- регулювання чисельності видів та окремих видів у біогрупах з метою збереження їх у декоративному вигляді;
- інтеграція декоративних композицій з існуючими угрупованнями.

Зазначені принципи передбачають використання оптимальної кількості видів з мінімальними витратами, створення композицій, що наближаються до природних, можливість щорічного оновлення композицій з високим декоративним ефектом, а також включення

новостворюваних біогруп у природні рослини угруповання.

Вважаємо це актуальним і для водойм дендропарку "Софіївка" НАН України. У ньому налічується шість водойм загальною площею близько 10 га.

Як старі (Верхній та Нижній стави, Женевське озеро), так і новостворені (Нерестовище, Лебединий та Ювілейний стави) водойми дендропарку досі характеризувалися майже повною відсутністю водних рослин як на берегах, так і на водній поверхні. Це зумовлене недостатньою організацією робіт щодо озеленення (Верхній та Нижній стави і Женевське озеро) або повною їх відсутністю на новостворених водоймах.

Однак слід зазначити, що, згідно зі звітами про наукову роботу, у 1950-х роках на водоймах "Софіївки" вирощували латаття біле з рожевими квітками, глечики жовті і водяний гіацинт, який висаджували у кошиках, а взимку заносили у приміщення. Однак згодом ці насадження було втрачено.

Крім того, за даними Д.В. Дубини [1], на Нижньому ставу були висаджені кореневища латаття білого і глечиків жовтих, завезені із с. Томашівка Уманського р-ну. Однак ці насадження були знищені лебедями.

Женевське озеро — невелике за розміром характеризується малопотужними донними відкладами. У нього декілька висот точок огляду. З нижньої точки відкривається все озеро. У правій частині водна поверхня закінчується біля стрімких гранітних схилів. У центральній і лівій частинах віддаленого плачу озера береги похилі, з незначною товщею болотно-глейових ґрунтів. Ці береги озера природним шляхом заросли високорослими *Typha angustifolia* L. та *Phragmites australis* (Cav.) Trin ex Steud. Вище від урізу води, але нижче від високорослих прибережно-водних заростей озеленення можна здійснити середньорослими красивоквітучими прибережно-водними видами, насамперед *Iris pseudacorus* L., *Butomus umbellatus* L., які добре проглядатимуться і з нижньої точки огляду.

Решту водойми можна озеленити вищими водними макрофітами за принципами формування декоративних композицій, а також з

урахуванням незначних розмірів водойми. Отже, необхідно використовувати невелику кількість видів макрофітів. Найефективнішими тут будуть *Nuphar lutea* (L.) Smith., *Nymphaea alba* L., *Hydrocharis morsus-ranae* L. Оскільки водойма непроточна і донні відклади мулисті, занурені декоративні макрофіти використовувати недоцільно.

Формування декоративної композиції у водоймі не потребує значних витрат, оскільки в околицях Умані є значні запаси посадкового матеріалу вищезгаданих макрофітів. Створена таким чином композиція задовольняє принципам *природності*, оскільки поєднання макрофітів у водоймі відповідає природним угрупованням, *стійкості* новостворених композицій, оскільки у природі угруповання лататтевих досить стійкі і характеризуються повільними сукцесіями, незважаючи на антропогенні впливи, *відтворення* біогруп у запланованому обсязі, бо у представників цієї екологічної групи висока відтворювальна здатність на основі вегетативного і генеративного способів розмноження, *можливості* регулювання чисельності особин у композиції на основі ліквідації вегетативних і генеративних бруньок.

Завдяки тривалому періоду цвітіння і високій декоративності листків новостворені декоративні композиції відповідають вимогам ландшафтної архітектури.

Нами здійснено формування декоративної композиції у Женевському озері. Влітку 1994 р. у водоймі було висаджено 5 живців *Nymphaea alba* завдовжки 15 см. Для закріплення на дні їх прив'язували до уламків цегли. Оскільки донні відклади малопотужні, на дно у місці посадки насипали шар дернового ґрунту завтовшки 10 см, у який і здійснювали посадку живців. З кожним роком куртина лататтевих збільшувалася за розмірами, надаючи водоймі мальовничості і неповторності. На перспективу декоративна композиція на Женевському озері повинна мати ще більш естетичний вигляд.

Нижній став "Софіївки" має багато планів, які відкриваються з різних висот точок огляду, але озеленення цієї водойми ми плануємо лише вищими водними видами, що зумовлене низкою чинників. По-перше, всі бе-

реги цієї водойми або гранітні, або обкладені гранітом, що ускладнює вирощування прибережно-водних видів. По-друге, на берегах розташовані скульптурні групи, павільйон Флори, з якими високорослі види не гармонуватимуть. Тому створювати декоративні композиції ми пропонуємо з участю видів із групи вищих водних: прикріплених з плавними листками — *Nymphaea alba*, *Nuphar lutea*; прикріплених занурених — *Potamogeton lucens* L., *Potamogeton perfoliatus* L., *Batrachium aquatile* L.; вільноплавних занурених — *Stratiotes aloides* L.; вільноплавних на поверхні — *Hydrocharis morsus-ranae* L.

Використання саме цих видів для формування декоративних композицій базується на принципах створення біогруп з урахуванням еколого-біологічних особливостей видів.

Верхній став має одну висоту точок огляду. У центрі водойми розташований острів Анти-Цірцеї з Рожевим павільйоном. Береги Верхнього ставу й острова обкладені гранітом, тому тут прибережно-водні види під час формування декоративних композицій використовувати недоцільно, оскільки вони закривають кладку і спричиняють її руйнування. Це саме стосується й високорослих видів. Середньорослі прибережно-водні види (насамперед *Acorus scalamus* L. та *Iris pseudacorus* L.) за надмірного підтоплення втрачають декоративність, а останній вид не цвіте взагалі. Тому ми пропонуємо проводити озеленення вищими водними рослинами різних екологічних груп на основі їх декоративності та запропонованих вище принципів.

Враховуючи, що між островом і берегом водойми є місток, на водній поверхні біля нього слід формувати композиції з лататтевих, які мають великі квітки і досить декоративне листя.

Став Нерестовище — напіввідкрита водойма з однією висотою точок огляду, які розташовані над поверхнею води на рівні 1,0—1,5 м. Ця водойма має стрімкі береги, тому біля урізу води вузькою смугою по периметру ми плануємо озеленювати його середньорослими прибережно-водними *Acorus scalamus*, *Iris pseudacorus*, *Butomus umbellatus*, *Sparganium erectum* L., *Rumex hydrolypaphum* L., *Mentha aquatica* L. та деякими

іншими видами. Ділянки решти водойми планується зайняти вищими водними видами з плавним листям (*Nymphaea alba*, *Nuphar lutea*, *Hydrocharis morsus-ranae*, *Sagittaria sagittifolia* L., *Alisma plantago-aquatica* L.) та зануреним у товщу води (*Stratiotes aloides* L., *Potamogeton lucens* L., *Potamogeton perfoliatus* L.). Виходячи з принципу доцільної достатності видів у композиції, а також з огляду на великі площі, придатні для зростання водних макрофітів, їх асортимент передбачається досить широким. Всі названі види характеризуються високим балом синтетичних ознак декоративності, що має забезпечити добрий декоративний ефект композицій.

Ми привели перший етап робіт із формування декоративних композицій у цій водоймі. У 1997 р. видалено фітомасу *Cladophora*, висаджено живці *Nuphar lutea* та *Nymphaea alba* завдовжки 15—20 см по периметру водойми, а також висіяно насіння цих видів. У 1998 р. продовжено роботи із формування декоративних композицій. Висаджено 50 рослин *Iris pseudacorus*, 75 *Sagittaria sagittifolia*.

Лебединий ставок — напіввідкрита водойма з однією висотою точок огляду. Характер її берегів не відрізняється від берегів Нерестовища, тому ми плануємо озеленення водойми середньорослими прибережно-водними видами (*Iris pseudacorus*, *Acorus calamus*, *Butomus umbellatus*, *Mentha aquatica*, *Rumex hydrolypaphum*) по периметру. Решту ділянок водойми передбачається зайняти видами з групи вищих водних, склад яких може бути таким, як і в попередньому випадку, бо водойма також має порівняно великі розміри. Крім цього, з урахуванням принципу економічної доцільності композицій формування декоративних біогруп проводитиметься переважно із сіянців.

Ювілейний став — невелика відкрита водойма з декількома висотами точок огляду. Став має невеликі розміри, тому підходить до формування на ньому декоративних біогруп дещо своєрідні. З верхньої точки огляду відкривається протилежний стрімкий берег з групою дерев на ньому. У зв'язку з цим тут ми маємо намір розмістити високорослі

прибережно-водні види (*Phragmites australis*, *Typha angustifolia*) і віддати перевагу одно-видовій композиції з великими плавними листками (*Nuphar lutea* або *Nymphaea alba*). Якщо збільшити видове насичення композиції, вона втратить масштабне співвідношення елементів і стане занадто хаотичною. Отже, дотримуватись принципів формування декоративних біогруп не просто. Декоративна композиція може бути сформована декількома куртинами вищих водних видів.

У разі формування декоративних композицій у різних типах водойм потрібно враховувати можливість утворення макрофітами плавів, які погіршують декоративний ефект.

1. Дубина Д.В. Кувшинковые Украины. — Киев : Наук. думка, 1982. — 232 с.
2. Жирнов А.Д. Искусство паркостроения. — Львов : Изд-во Львов. ун-та, 1978. — 207 с.
3. Косаревский И.А. Композиция городского парка. — Киев : Будивельник, 1977. — 139 с.
4. Николаевская З.А. Водоемы в ландшафте парка. — М.: Стройиздат, 1963. — 195 с.
5. Николаевская З.А. Водоемы в ландшафте города. — М.: Стройиздат, 1979. — 199 с.
6. Рубцов Л.И. Проектирование садов и парков. — М.: Стройиздат, 1979. — 184 с.
7. Черкасов М.М. Эстетика ландшафтной архитектуры. — М.: Стройиздат, 1976. — 64 с.
8. Шмелев И.Д. Ритм, пропорция, гармония // Архитектура СССР. — 1979. — № 2. — С. 36—39.

9. Добрев П.К., Кочев Х. Фенологично развитие, декоративна оценка и ландшафтно оформяне с висша водна растителност на водоёмите, възникнали при добив на инертни материали в поричисто на река Искър (Софийско) // Фитология. — 1995. — 29. — С. 21—38.

Надійшла 03.08.2000

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ДЕКОРАТИВНЫХ КОМПОЗИЦИЙ В ВОДОЕМАХ ДЕНДРОПАРКА "СОФИЕВКА"

В.Н. Голуб

Уманский педагогический университет
им. П. Тычины, Украина, Умань

Рассматриваются принципы формирования декоративных композиций макрофитов в водоемах дендрологического парка "Софиевка" НАН Украины. Освещены критерии оценки декоративности видов, перспективных для озеленения.

FORMATION PECULIARITIES OF ORNAMENTAL COMPOSITIONS IN RESERVOIRS OF DENDROLOGICAL PARK 'SOFIIVKA'

V.N. Golub

Pavlo Tychyna State Pedagogical University,
Ukraine, Uman

Principles of formation of ornamental composition of macrophytes in reservoirs of dendrological park 'Sofiivka' of the National Academy of Science of Ukraine are discussed. The criteria of species ornamentation which are perspective for the greenery planting have been elucidated.